

JAUME COLLELL, EPÍSTOLA BIOGRÀFICA

Edició a cura de Ricard TORRENTS

Acotacions preliminars

L'interès de l'*Epístola Biogràfica*, de Collell, amb la publicació de la qual s'inaugura aquesta secció de l'*Anuari* destinada a recuperar textos significatius relacionats amb l'estudi de Verdaguer, rau en el fet que és el primer treball extens que Collell dedicà al seu amic i una de les primeres biografies del poeta¹. Aparegué l'any 1887 com a pròleg de l'edició de *L'Atlàntida* que el poeta rossellonès Justí Pepratx publicà a París en català i en versió francesa. La referència liminar completa és:

«Justin Pépratx. L'Atlantide. Poème catalan de Don Jacinto Verdaguer, traduit en vers français. Nouvelle édition contenant la biographie de Verdaguer par Don Jaume Collell, avec son portrait par Gaston Vuillier. Paris, Librairie Hachette & Cie. 79, Boulevard Saint-Germain, 79. 1887».

A la pàgina següent hi ha aquesta dedicatòria impresa:

«A sa Majesté Marie Christine, Reine Régente d'Espagne, son très humble et très respectueux serviteur. L'Auteur de la traduction, Justin Pépratx».

L'exemplar dedicat per Pepratx a Collell, que es troba a la Biblioteca Episcopal de Vic, conté la següent endreça manuscrita:

«A l'auteur de la Biographie de Verdaguer, dont cette nouvelle édition est enrichie. Son très dévoué ami. Justin Pépratx».

Aquest exemplar conté una curiosa nota manuscrita —de Collell gairebé amb tota la certesa— que diu literalment:

«En una llibreta en la qual lo pare de Mossèn Jacinto apuntava'ls naxements de sos fills, després de Miquel y Jaume, s'hi llegeix: "3 Al Jacinto Verdaguer nasqué à 17 Abril añ 1845 à un quart de sis del matí en Fugarolas à can Jan Forné..."»².

Pel que fa a les extenses citacions que l'*Epístola* conté de la prosa autobiogràfica de Verdaguer escrita com a cloenda del poema *Dos Màrtirs de ma pària, o sia Lluçia i Marcià*, en adonar-me de nombroses divergències entre el text donat per Collell i el de la primera edició a «El Eco de la Montaña» (1865), el qual també coincidia amb el de la segona edició (1907) a cura justament de Collell mateix, he optat per restituir el text i assenyalar en nota les variants que es deuen haver d'atribuir a inadvertències o en algun cas a pretesos milloraments per part de Collell. El text, doncs, de les citacions,

és el de «El Eco de la Montaña» i les divergències més sobresortints consten en nota. Tant del text de Collell com del de Verdaguer n'he normalitzat l'ortografia.

Altament Collell confon la data de publicació de *Dos Màrtirs*. El periòdic vigatà, en efecte, l'inclogué en diversos números a partir de setembre de 1865, i no de 1866, o sigui el mateix any del triomf del poeta als Jocs Florals. Pel que fa a la data de composició d'aquest primeríssim poema èpic, Collell diu que Verdaguer el compongué quan era «un jove de vint anys no ben complerts» i que la prosa autobiogràfica fou «escrita a vint anys». En el meu treball *Influències neoclàssiques en la formació de Verdaguer* presentat durant el Col·loqui sobre la Renaixença (1984) discuteixo aquesta qüestió i proposo per a la composició del poema una data més reculada a l'entorn de 1863.

Un altre error de Collell és allargar l'estada de Verdaguer a Vinyoles d'Orís, on no «passà tres anys», sinó dos, de setembre de 1871 a la tardor de 1873. En canvi, a diferència de la majoria de biògrafs, Collell subratlla que la destinació del poeta com a vicari de Vinyoles d'Orís fou una «forta i angoixosa prova», perquè ell i els altres amics no el consideraven «crídat per a seguir la carrera parroquial».

No he pogut esbrinar si la «nouvelle édition» de la versió de Pepratx correspon a la 2a. o bé a la 3a. edició. Els editors de l'*Epistolari* (Casacuberta-Torrent) parlen de «tercera edició» en nota a la carta 565, però rectifiquen per «2a. edició» en nota a la carta 666. Ni la consulta de la Biblioteca de Catalunya ni la Bibliografia General de les OC de la Col·lecció «Perenne» no m'han ajudat. M'inclino a pensar que la «nouvelle édition» era la segona i que la confusió amb la tercera podria provenir de la *Biografia* de Serra i Boldú, p. 82, on es troba una referència a dues edicions (suposadament primeres) en un mateix any, el 1884, l'una a Perpinyà i l'altra a París. Collell i «La Il·lustració Catalana» també consideraren que es tractava de la 2a. edició (cfr. *infra*), i així mateix ho considera el *Catàleg d'una col·lecció particular verdagueriana*, de D. Gómez Flores, Barcelona, 1977.

L'*Epístola Biogràfica*, la reproduï el «La Il·lustració Catalana» en el núm. 197 de 30 de setembre de 1888, pp. 286-290, amb una nota de la Redacció que diu:

«Copiem aquesta biografia de la segona edició de la traducció en vers de *L'Atlàntida* que D. Justí Pepratx ha publicat a la llibreria Hachette de París; ara, amb motiu de la sortida de la col·lecció de *Poesies Pàtria*, creiem oportuna la reproducció d'aquesta epístola biogràfica».

El mateix número també reproduïa la poesia «Los mossos de l'Esquadra», extreta del volum *Pàtria*, amb una nota de la redacció que ho justificava.

El text de l'*Epístola* reproduït per la revista no concorda, pel que fa als passatges autobiogràfics de Verdaguer abans al·ludits, ni amb el de l'edició de Pepratx ni amb la de «El Eco de la Montaña», sinó que hi introdueix noves variants menors. És que Collell en féu còpies diverses no ben concordants?

És que a les redaccions es permetien algunes llibertats?

Altament pot tenir més interès valorar la hipòtesi que Collell hagués escrit aquests papers molt abans de publicar-los en l'edició de Pepratx. La hipòtesi ve avalada en primer lloc pel fet que «La Il·lustració Catalana» ja l'any 1881 havia anunciat la pròxima publicació d'un perfil biogràfic de Verdaguer que Collell escrivia. Com que la revista no arribà a complir el propòsit fins que publicà l'*Epístola*, és molt possible que es tracti d'un sol treball escrit o mig escrit per Collell cap a 1881, que per raons desconegudes no es publicà. En segon lloc hi ha el fet que Collell tanca la biografia amb *L'Atlàntida* i l'ingrés de Verdaguer a can Comillas (1877-78), i es refereix només de passada a esdeveniments posteriors com ara la consecució del títol de mestre en Gai Saber (1880), la ressenya de Toldrà de Bordas *L'Atlàntida de don Jacinto Verdaguer. Una epopèe catalane au XIXè siècle* (1881) i la confecció de *Canigó*. Queda fora, així, el període de 1880 a 1886, tan ric de producció literària i d'efemèrides significatives en la vida del poeta.

El més probable, doncs, és que Collell escrivís aquest treball cap a l'any 1881 però que no el publicqués fins a 1887 a instàncies de Pepratx³.

Per últim l'*Epístola biogràfica* planteja la qüestió del valor històrico-biogràfic de l'*opus* collellí dedicat a Verdaguer, el qual comprèn, a més de la peça que ens ocupa, els treballs següents: «In illo tempore», pròleg a la reedició de *Dos màrtirs de ma pàtria, o sia Lluçà i Marçà* (1907); extensos passatges continguts a *Del meu fadrinatge* (1920); la correspondència prologada i anotada de *Carteig històric* (1929) i un nombre considerable d'articles publicats a la premsa, en especial a la vigatana i més en especial a la «Gazeta Montanyesa» i a la «Gazeta de Vich», ultra algun pròleg notable com el del volum *Pàtria* (1888). El conjunt és d'una entitat considerable i constitueix l'aportació més substancial, feta per un contemporani, al coneixement de la primera fase de la vida de Verdaguer i del seu entorn. L'*Epístola biogràfica*, com a primer component d'aquest *opus* escrit abans de la ruptura dels dos amics, quan l'un i l'altre es trobaven en el moment ascendent de llur carrera individual i comuna, es revesteix d'una significació especial.

Notes

1. El primer biògraf del poeta fou el també vigatà Francesc Rierola (1859-1900). Publicà un resum biogràfic sota el títol *D. Jacinto Verdaguer* a la revista «La Hormiga de Oro», Año III, 1a. semana de marzo de 1886, núm. 10, pp. 150-151-154, que acompanyava extensos fragments de *Canigó* en versió castellana, il·lustrats per Pahissa.

2. L'interès de l'anotació està en el fet d'esmentar la famosa i desapareguda «llibreta» del pare de Verdaguer i de certificar que «s'hi llegeix» que el poeta nasqué a can Jan Forner, l'una cosa i l'altra objecte de llarga controvèrsia entre alguns estudiosos. El que sorprèn de la nota és l'error de la datació del mes, «Abril», car, com és sabut, el poeta nasqué el 17 de maig.

3. Sobre els avatars de l'*Epístola* i particularment sobre els escrúpols de Verdaguer respecte de la biografia i del retrat de Vuillier, del qual diu «no só jo, és un Verdaguer ideal», cfr. *Epistolari*, cartes 256, 565, 666 i les notes.

Epístola biogràfica

Sr. Dn. Justí Peprats,

Al posar-me a escriure, car amic, per respondre a vostra honrosa demanda, sento en mes venes una esgarrifansa de fred, com si fos anticipat remordiment d'un pecat que es va a cometre. Perquè, lo que tant me plau de relatar familiarment entre amics i admiradors que estimen a Mossèn Jacinto (i jo no sé ningú que no l'estime), tinc por d'estampar-ho en lletres de motllo, no solament per lo perill d'ofendre l'amic, sinó per lo temor de desflorar tendres i belles recordances, fent entrar la indiscreta llum de la publicitat en aquell sagrat raconet del cor, on li plau a l'home trobar-se sol, ben sol, així en moments d'íntima fruïció, com en les hores tristes de la vida. Si *el secret del Rei és bo amagar-lo*, com diuen los Sagrats Llibres, té la vera amistat una espècie de sobirana reialesa, que no consent indiscrecions i reclama, ab dret, certes reserves, mentre encara bateguen ab l'alè vital los cors que bé s'estimen.

Així és, amic Justí, que no corre prou llesta ni segura ma ploma, i em reca ja abans d'hora d'haver-me compromès a esbossar una *Biografia* de Mossèn Jacinto, que volem acompanye el magnífic gravat del *Vuillier*, en la segona edició de vostra valenta versió francesa de *L'Atlàntida*. Mes ja que hi som posats, tot dient penedit lo *mea culpa*, veuré de sortir-me'n com millor sàpigue.

Los crítics més eminents d'Europa han parlat de les obres del poeta, i el nom de Verdaguer té ja son lloc en lo temple de la Glòria, inesborrablement burinat per la mà de la Fama; mes de la vida del poeta poca cosa se'n sap fora de casa, i a Catalunya mateix se'n compten sols alguns episodis, donant-los-hi ja una certa faísó de llegenda. Provaré, doncs, d'esgrafiar almenys la silueta d'aqueixa tan simpàtica figura que té, segons d'on se mira, la suavitat de contorns d'una creació mística de l'Escola d'Umbria, i per altra part nos presenta les línies valentes i capritxoses d'un *aiguafort* de Rembrandt.

I començo per dir-vos que jo no trobo en les històries dels grans hòmens un altre tipo, com nostre Verdaguer, en què l'home i el poeta, lo sacerdot i l'artista estiguen tã enterament refosos i identificats; de modo que la vida de l'home, o relliscant plàcida en dies venturosos, o corrent ab pena en moments d'angustiosa prova, és sempre la vida afanyosa i fecunda del poeta, embellida més tard i il·luminada ab tota la majestat i ab tots los resplendors del sacerdocí.

Dibuixem-la a grans rasgos. Naix nostre poeta als 17 de Maig de 1845 en

lo poblet de Folgueroles, situat al llevant i no molt lluny de l'aimada ciutat de Vic; i mentre los rossinyols, tot just arribats a la florida Plana, assajaven ses primeres refilades, és portat a batejar en l'antiga parròquia, rebent en les fonts los tres noms de Jacinto, Segimon i Ramon. Son pare, Josep Verdaguer, home de poques paraules i resolt en sos fets, era un honrat picapedrer que a estones deixava les eines d'aquest ofici per prendre les del conreu de la terra; i sa mare, Josepa Santaló, era una acabada mostra de la dona catalana de muntanya, feïnera i silenciosa, que compartia les hores de sa oblidada existència entre el temple i la llar domèstica.

L'afició a llegir bons llibres de devoció i d'història distingia a eixos humils fills del poble, que no pogueren veure més que els principis de la gloriosa carrera de son Jacinto, lo qual se pot dir reuní lo millor dels dos caràcters, i begué ab la llet materna i aprengué al costat del pare en los camps, l'amor constant al treball, l'afició a la nodridora soledat i aquella somniosa contemplació de la naturalesa en la qual havia de revelar-se-li la sua vocació poètica. Al peu dels altars, en la quietud de la solitària ermita de la *Demunt* se li revelà molt de bona hora la vocació eclesiàstica.

Aquesta lo portà, a l'eixir de la infantesa, a les aules del seminari de Vic, i com molts altres de sos companys, hagué de guanyar-se la vida, per seguir la llarga carrera, posant-se de mestre en una masia distant una horeta de la Ciutat. La vida de l'estudiant en una casa de pagès, molt comuna fins ara entre els alumnos del seminari de Vic, és una vida d'austeritat i pobresa relativa que nostre poeta suportà alegrement fins a ordenar-se, no pensant mai en deixar lo seu mas de *Can Tona* que és avui encara lo sagrari dels poètics records de juvenesa. I per a mi tota la grandesa moral, que a moments se m'ha presentat sublime, de la vida de Mossèn Cinto està principalment en aqueixa època crítica de sa vida. Resignat en sa pobresa, content de viure al camp, on respirava l'aire sa de la Plana i absorvia a gran doll, sens adonar-se'n, la rica vena del llenguatge i tot l'aroma de la poesia popular; vivint la vida de la gent del camp i sentint un ideal que la dura realitat d'una vida penosa podia fàcilment ofegar; treballant en los dias de vacança dels estudis en l'art de la terra, com un pobre jornaier, per guanyar algun dineret per vestir-se i comprar algun llibre, passava obscur i a vegades asprament mortificat en les bullicioses aules del seminari, i ni professors ni condeixebles endevinaven lo que sota aquell aspecte humil, silenciós i fins esquerp s'hi ocultava. I entretant aquell jove, mig pagès, mig estudiant, fantasiava a més no poder de nit i de dia; anava omplint rònegues llibretes de mala lletra i de bons versos, i quan a l'eixir de la classe, los ajogassats companys se n'anaven a fer botar la pilota o a córrer per los passeigs de fora la ciutat, en Verdaguer se dirigia a la Biblioteca Episcopal i anava resseguint d'un a un los prestatges de la secció de Literatura, llegint les obres clàssiques nacionals i estrangeres. Era aleshores en Verdaguer lo més constant, i molts dies casi únic, lector d'aquella Biblioteca on, quaranta anys abans, s'havia nodrit i format l'esperit filosòfic de l'immortal Balmes.

Mes, ¿a què intentar jo explicar-la aqueixa temporada de laboriosa

gestació del geni, quan ell mateix l'ha referida i consignada en lo bellíssim i sentit fragment de prosa que volgué posar al final d'un petit poema religiós en octaves reals que molt a pesar seu, se publicà l'any 1866 en un periòdic de Vic, titulat: *El Eco de la Montaña*? Escolteu-lo, amic, que us farà pler:

«Aquest cant ab les modestes pretensions d'ésser llegit en un cercol¹ de condeixebles, fou dictat per un poeta novell, nat i crescut com la rosa de pastor en un racó de muntanya, sense jardiner ni aspre, en les estones perdudes o escatimades al son d'un estiu en què estava lligat al conreu de la terra; que tals fins a llavors², i no em dol gens, foren mos dias de vacança. ¡Prou me'n recordo encara! Quan en hores de migdiada, los altres mossos sota l'ombreta d'algun roure revellit estirant-se, s'entregaven als somnis regalats de la juvenesa, jo més enllanet sota una altra ombrel·la recolzat, m'esforçava en eixamplar les ales de l'esperit, i en pujar-me'n a un món d'il·lusions i de vida, que, allà dalt, lluny, lluny, per una escaletxa entre nuvolets aurífics obirava, debategant ab mes parpelles que, feixugues com lo plom, queien batudes per lo carregós de la matinada i de la feina. Quan, cap al vespre, ab les eines a coll, tot xano xano, ens ne tornàvem a la masia, refilant cançons de l'antigor, que són la meua llet, jo m'aconsolava de deixar-les, quedant-me endarrera de mica en mica³, per a fantasiar a mon pler, per a encabir en una estança un concepte que m'enlluernava, o per a tòrcer a mon voler un consonant que sonava blaníssim en⁴ mes orelles. I quan après, los vaillets entremaliats cercant cuques de llumeneta, que totxes feien llum a qui en fondes barretines volia empresonar-les, i els vells contant rondalles i coses de la vellura, tota la casada prenia la frescor⁵ en lo marxapeu del portal o en los marginets de la quintana, a mi m'haurieu⁶ trobat en la solitud de la cambra, rumiant o buidant en lo paper lo que s'havia dibuixat aquell jorn en ma fantasia; i tocaven⁷ l'oració i el gall cantava i tornava a cantar, i les gallines enyorant la claror del dia i girant-se d'ací i d'allà en lo barrastral escataïnaven, que jo encara estava dejú de cloure les parpelles al primer son. ¡Quantes voltes les dotze batallades de la mitja nit bronzides pel rellotge del meu poble m'hi atraparen, i l'estel de l'alba aguaitant pel finestró, ab la ploma als dits i ab l'esquerra al front⁸, ja em tornava a veure recolzat sobre la taula! ¡Quantes voltes⁹ sentint quintana avall arrossegar la feixuga arada, havia de deixar pel vespre vinent un concepte bell, encisador, si voleu, i havia de tornar la ploma al tinter, per a engrapar lo mànec de l'aixada o bé el garrotador de la tralla rondinaire!».

I excusant-se modestament dels defectes d'aquell seu primer assaig èpic, que era un gran esforç per a un jove de vint anys no ben complerts, tot oferint a la pàtria ausetana aquell fruit primerenc, acabava dient a sos amics:

«Cap més puc regalar-vos-en per ara; tan clares han sigut les flors que he trobat en mos vint anys de viatge per la terra i tantes les espines que he hagut de trepitjar per abastar-les! I si tan poques n'he trobat en la primavera de mos dies, ¿què serà quan lo gelat desembre torne de neu mos cabells rossos? ¿i què quan la tramuntana de l'hivern udolant se me'ls ne porte?¹⁰ Però almenys, encara que Déu no m'haja donat un enteniment com m'ha donat¹¹ un cor,

que no m'haja donat¹² ales com ganes de volar, vull veure que no se'm puga dir ab raó que he sigut mal aprofitant en collir les flors que al peu de mon camí he vist esbadellades, abans que esgrogueïdes rodolen¹³ ab mes darreres il·lusions per eixos erms on poncellaren, mustigant-se ab elles també¹⁴ l'esperança de que, ni rosades ab la sang de mos dits esgalabrats, temps a venir, unes quantes fulles de llover ombrejaran mos polsos abans¹⁵ que se'm torne una¹⁶ garlanda de màrtir la garlanda¹⁷ de poeta que en estones de mentider ensomni he vist penjada en lo cimeral de l'arbre de mon esdevenidor».

¿Què us n'apar, amic Justí, d'eixa magnífica plana d'autobiografia, escrita a vint anys, en què hi palpita l'accent profètic del poeta de raça? Un toc me plau afegir-hi per completar la silueta del predestinat estudiant pagès.

Una tarda d'estiu, després d'haver passat la xafegosa diada batent lo blat a l'era, la colla de mossos i jornalers se desafià a qui correria més a peu nu sobre el rostoll del camp. Nostre poeta guanyà la partida digna d'atletes, i de les cinc pessetes ne comprà en la fira de Vic l'*Odissea*...

* * *

Tothom sap l'aparició del poeta en los Jocs Florals de Barcelona, l'any 1865; tothom recorda aquell frenètic entusiasme que féu retronir lo teixinat de l'històric Saló del Consell de Cent, al veure sortir d'entre la multitud aquell aturidit minyó que portava en triomf l'aimada barretina, en la gran festa anyal de les lletres catalanes; mes si tots aplaudiren i celebraren la súbita revelació d'un poeta popular que ab lo romanç dels *Minyons d'en Veciana* s'anunciava, pocs foren los privilegiats que endevinaren en aquella naturalesa oculta i bon xic brava el geni d'alta i poderosa volada. Dels pocs que hi llegiren, millor dit, casi l'únic que de sobte llegí al fons d'aquella ànima eleta los misteriosos signes d'una predestinació, fou En Marian Aguiló, lo profeta inspirat de la renaixença catalana, l'apòstol convençut i desinteressat, lo gran encoratjador de la jovenalla de la nostra terra. Ningú com l'Aguiló ha comprès i estimat a Verdager, i certament que no s'errà en ses profecies que al principi alguns cal·licaren d'il·lusions.

Aleshores ja portava en Cinto (com familiarment los amics d'escola l'anomenaven), en son cap sempre bullent com una farga, lo pensament de *L'Atlàntida*. Se li havia aferrat en sa imaginació d'infant aquella immensa catàstrofe d'un món esfondrat, i començà molt de bona hora a assajar ses forces de noi en eix tema digne d'un Hèrcules, presentant ja en 1867 a D. Manuel Milà i Fontanals lo primer escalaborn del poema que, de resultes de les indicacions de l'inoblidable Mestre, modificà en gran manera.

Al concurs dels Jocs Florals del 1868 hi envià un cant èpic titulat *Espanya naixent* que venia a ser l'embrionari protoplasma de la famosa obra. Aquell Consistori ni mencionà féu de l'obra, (més li valgué que fos així), i en Cinto, que des de la quietud de sa masia havia tal volta somiat un premi, algun tant contrariat baixà a Barcelona a presenciar la festa i conèixer a n'en Mistral i

demés companys felibres que aquell any vingueren a segellar sobre el cim del Montserrat, i ab lo calor de forta abraçada la renovada germanor de Provença i Catalunya.

No hagué de penedir-se l'estudiant de Vic d'haver assistit a la festa. Aleshores fou quan lo Mistral pronuncià lo *Tu Marcellus eris*, i Déu sap la gran influència que havia d'exercir en l'ànima del jove poeta aquella escena de l'Ateneu Barcelonès, quan, prenent per la mà l'immortal cantor de *Mireia* al futur cantor de *L'Atlàntida*, posant-lo al mig de la roda dels insignes lletrats que havien assistit a la vetllada, li signà el front i li dirigí paraules d'afectuosos encoratjament i elogi que sonaren al cor de tothom com una predicció de bonaventura.

Quan al sortir d'aquella memorable reunió, prop de mitja nit, a la claror de la lluna, nos n'anàrem tots dos a voltar per los silenciosos carrers de l'entorn de la Seu de Barcelona, per a revenir-se de la commoció profunda que aquell inesperat triomf causat li havia, vegí espurnejar en los ulls dolços del car amic tendríssimes llàgrimes. Era la vegada que la glòria, en una forma mai per ell somiada, fregava més de prop ab ses daurades ales aquell front serè tan gallardament coronat per la barretina morada.

No havia menester En Cinto d'esperons per moure's; però se pot dir que llavors rebé nova impulsió el seu geni i conegué el poeta més clarament son alt destí.

Retret per temperament i per convicció, cultivà no obstant des d'aleshores més assíduament les amistats literàries, se relacionà ab totes les summitats del moviment catalanista; al seu entorn, i sense voler mai passar plaça de mestre, nasqué i florí *L'Esbart de Vic*, xamós estol de poetes i corals amics que celebrava ses poètiques i verament arcàdiques Acadèmies en delitosa font prop de la masia de *Can Tona*; de dia en dia se veia créixer la sua activitat i el seu afany de saber i d'enlairar-se sobre el nivell vulgar de les mediocritats literàries, i, per més que temia i casi detestava la publicitat, no obstant deixava que en certs indrets se publicassen algunes de les seves primícies que tothom ab gust assaboria.

Monsenyor Toldrà de Bordas, en sa obra *Une épopée catalane au XIXe siècle*, no sap explicar-se com havent començat tan d'hora en alcançar sos primers i brillants triomfs, tardà tant En Cinto a ser *Mestre en Gay saber*. I és que després del 68 hi ha una espècie de parèntesi en la vida literària d'En Verdaguer, motivat per altíssima causa.

S'anava acostant l'hora de ser promogut a les sagrades ordes, i volgué ell preparar-s'hi d'una manera que revela quant profundament religiosa era l'ànima del jove poeta. Sens deixar del tot sos estudis literaris, cercant, com l'aucell brossa pel niu, materials científics per lo poema que anava rodant pel seu cap, se dedicà ab creixent fervor als exercicis de l'ascètica cristiana, per a rebre ab la major plenitud possible la gràcia de l'estat sacerdotal.

Per indicar tan sols de quin modo sentiria la vocació, bastarà dir que havia resolt fer-se frare franciscà i entrar en lo convent de sant Tomàs de Riudeperes, veí de la masia de *Can Tona*; però un bon sacerdot lo dissuadi

del piadós intent d'anar-se'n a les missions de l'Amèrica del Sud, i además sobrevingué la Revolució del 68 que llençà els religiosos de la sua tranquil·la morada on En Cinto passava llargues i ben aprofitades estones. ¡Ab quina recança i tristesa vegé com se quedava fred aquell niu d'amor i d'oració, i desert aquell claustre on lo seu numen poètic havia tal volta sentit les primeres iniciacions de la poesia mística, de la que més tard havia de ser inimitable mestre!

Arribat al terme de sos estudis, lo bon seminarista s'havia guanyat l'estima i consideració de sos superiors i de sos condeixebles, i no el molestaren ja més certes contrarietats que havien posat a sèria prova la seva vocació; lo Prelat de la Diòcesi, quan vingué l'hora, posà sobre d'ell les mans sagrades segur de que el minyó que *feia versos* seria un digne ministre del Senyor i fael dispensador dels divinals misteris. Per les Tépores de setembre de 1870 s'ordenà de prevere, i el dia 2 d'octubre, festa del *Roser de tot lo món*, digué sa primera missa.

Si no temés fer alguna traïció a l'amistat i a mon propi cor, vos descriuria ab íntima complacència l'escena tendríssima de la Missa Nova de Mossèn Jacinto. És segurament per ell, com ho fou per mi, l'idil·li més soberanament poètic que mai hagués pogut somiar sa cristiana fantasia.

En una petita ermita, situada no lluny del poble de Foiguerols i en un turonet vistós de la Plana de Vic, que té per patró i titular al gloriós cavaller Sant Jordi, Patró de Catalunya, i està edificada al costat d'unes enormes lloses, vestigis d'un dolmen dels primitius Ausetans, sense ostentació ni brogit de convidats, ab quatre ciris i un parell de rams a l'altar per tota empal·liada, celebrà per primera vegada lo sant sacrifici, commogut, tremolant, casi diria avergonyit, compensant la torbació i les inevitables faltes de rúbrica del capellà novell ab un encès fervor que el transfigurava i a tots los presents nos feia entrar en devoció. Mai he fet jo d'escolà ab tan gust, i Déu sab lo que fou per mon pobre cor aquella Missa Nova... Com se coneixia que en aquells sublimes instants la gràcia sacerdotal s'apoderava enterament de Mossèn Cinto, i que en sa ànima casta se donaven un òscul d'amor i una indissoluble abraçada la Religió i la Poesia!

Acabada la missa, li besàrem les mans, primer sos pares i parents, i després los quatre amics que teníem la ditxa d'acompanyar-los, en tan venturosa jornada, i eixírem de l'ermitatge tots ab los ulls humitejats, semblant-nos que el sol era més brillant, la Plana de Vic més hermosa i, menos trista, aquesta vall de llàgrimes en la que el bon Déu hi ha deixat per memorial de son amor la sagrada Eucaristia.

Lo regalat nuviatge del nou sacerdot tingué molt curta la lluna de mel, parlant en llenguatge del món, puix no tardà en venir forta i angustiosa prova.

Encara que a parer dels pocs que el coneixíem a fons, Mossèn Cinto no estava segurament cridat per a seguir la carrera parroquial, lo senyor Bisbe pensà d'altra manera, i el destinà de vicari a la parròquia de Vinyoles d'Orís.

Obedient com *bonus Christi miles* se n'hi anà de seguida de rebut l'ofici de nominació, i allí passà tres anys, la major part del temps regentant tot sol

la feligresia que té dues sufragànies, evangelisant als pobres, ensenyant a petits i grans lo camí del cel ab paraules i més encara ab bons exemples, perdent nits a l'espona del llit dels malalts, passant lo dia al peu del sagrari orant o en lo raconet de pobríssima cambra estudiant, sempre alegre i tranquil, no podent sofrir que jo li digués, com tot sovint li deia, que aquella no havia de ser la seva vida i que Déu volia d'ell altra mena de serveis. Perquè a tot açò deu agregar-s'hi que aleshores esclatà la guerra civil i que el poblet de Vinyoles era dels més exposats a sobresalts, i no poques vegades nostre amic vegé de prop los horrors de la fratricida lluita.

Lo treball incessant, ja en lo compliment del ministeri, ja en la tasca literària, (puix tenia sempre en lo teler *L'Atlàntida* i llavors compongué bona part dels *Idil·lis*), unit ab l'agitació del temps i la frugal alimentació que la pobresa de la parròquia i tal volta l'esperit de mortificació li permetien, anaren minvant-li la salut fins aleshores robusta i resistent a tota fatiga, i a principis del 1873 començà a queixar-se d'insuportables dolors de cap que ningun remei mitigava, resultant ser la ja fonda dolència una anèmia cerebral que algun metge calificà d'incurable.

Per veure si la distracció l'aliviaria, durant la tardor del dit any, anàrem a fer una passejada pel vostre Rosselló; mes era tanta la força del mal que, amic i tot com és Mossèn Cinto de viatjar i veure coses, de res feia cas ni res l'interessava, i sols vaig veure llampeguejar lo desig en sa esmortuïda mirada, quan des de Prades contemplàrem la magestuosa tossa del Canigó: «M'agradaria de pujar-hi», digué en un moment d'entusiasme que el mal feia apagar de seguida; iquí li havia de dir que hi faria a les *regalades muntanyes* ascensions tan altes i gloriuses!

Lo mal cada jorn s'apitjorava; los facultatius, discrepant en lo tractament, convenien en lo pronòstic que era poc falaguer, puix los símptomes s'accentuaven més cada dia; fins que a l'últim un metge de Barcelona digué que l'únic remei que considerava eficaç per a la tal malaltia era el viatjar per mar; i, cansat de sofrir, i ensems reverdint-se-li un antic desig de conèixer l'Amèrica, se decidí nostre pacient amic a emprendre la navegació de l'Atlàntic.

La Providència que vetllava sobre ell ab amorosa sol·licitud, li obrí les portes a nova vida; i mitjançant bones recomanacions, pogué entrar de capellà en la Companyia de vapors de D. Antoni Lòpez, embarcant-se en lo *Guipúzcoa* a principis de l'any 1875.

Nou viatges rodons féu, i en tornà regenerat, ab la salut recobrada enterament, mostrant sa cara sanitosa lo color bronzejat del mar i essent fins més bonic de fesomia; i sols ab la pena de no haver pogut cloure los ulls a son estimat pare que morí santament, com havia mort en la dolça pau del Senyor alguns mesos abans sa bona mare. Poc temps pogué exercitar Mossèn Cinto la pietat filial, enviant al bon vellet alguns diners dels que guanyava en son càrrec de capellà de barco, en lo qual complí com havia complert en la parròquia, captant-se l'estimació de les tripulacions i passatgers.

Tot viatjant i quan ja es trobà un poc reforçat, tragué del fons del sac lo

cartipàs de L'Atlàntida, i el reféu, i el corregí, el modificà de tal manera que al mostrar-me'l abans d'enviar-lo als Jocs Florals, doní grans mercès a Déu, no sols de la salut recobrada, sinó també del nou vol que anava a pendre l'esperit d'En Verdaguer que, ab lo tracte del món i la varietat dels viatges s'havia eixamplat los horitzons i havia adquirit un nou tremp per a vibrar més fàcilment a tota impressió poètica.

Vingué el gran triomf del poema que fou ensems lo triomf de la renascuda literatura catalana; i eix succés marcà la lluminosa fita del gran període de la vida de nostre poeta que ha enaltit lo ministeri sacerdotal, fent de la poesia un veritable sacerdocí, de l'art de la joglaria un noble i sant apostolat.

Després de dos anys de viatges per mar, fou cridat Mossèn Jacinto per los Srs. de Lòpez, que acabaven de sofrir la dolorosa pèrdua d'un fill, i encomanant-li l'almoïna de la casa, l'han tingut sempre més a prop seu, estimant-lo com si fos de la família, favor i distincions a què el sacerdot-poeta sap correspondre ab l'intens afecte d'un cor agraït i ab la delicadesa d'una ànima superior. ¡Per quines vies mena Déu a sos privilegiats! Lo nom de Lòpez que personifica lo geni comercial de l'Espanya moderna, anirà perennement unit ab lo de Verdaguer, lo primer geni poètic del nostre temps! i quan jo repasso en ma memòria la vida del minyó de Folgueroles, no em canso d'admirar la meravellosa disposició dels designis de la Providència, i reconec palpablement que ella mai falla en premiar la fidelitat a la vocació, la constància en la virtut, la correspondència a la gràcia. La vida de Mossèn Cinto és per mi un nou comprovant d'aquella sentència evangèlica, que *l'humil serà exaltat*... i aquí he d'aturar la ploma per por de que no vinga a convertir-se en panegíric lo que no vull sia més que una senzilla epístola biogràfica que dongue los principals lineaments de l'hermosa figura de l'autor del *Canigó*, en qui l'home i el sacerdot valen tant o més que el poeta.

De lo que aquest ha fet i va fent no he jo de parlar-ne; ne parla sovint la premsa europea, admirant la forta i fecunda inspiració del poeta català, que d'una llengua provincial, que es creia mig morta, n'ha fet dòcil instrument de sa rica i exuberant fantasia, emmotllant-la a son voler com si fos blana cera, per a fer-li expressar les sublimitats de l'epopeia heroica, o els misteriosos dolcíssims sospirs de l'enamorada Sulamitis.

En Verdaguer és l'encarnació vivent de la renaixença literària de Catalunya; i canta no sols perquè els rossinyols són posats per cantar, sinó perquè sent ab vehemència inexplicable l'amor a la Pàtria catalana que voldria veure cada jorn més pròspera i més enaltida. Amor que un dia expressà en les següents bellíssimes estrofes, que tal volta tindrà ell oblidades, com fulla seca que el vent se n'ha portat; mes que jo vull deixar aquí consignades com lo punt final d'aqueixa lletra que m'heu obligat a escriure:

«Lluir se veia una perla
al bell pregon de la mar;
un pescador per haver-la
un dia s'hi deixa anar.
Lluita estona, i de l'onada

trau la flor dels somnis seus,
 mes al dar-la a sa estimada
 cau sense vida a sos peus.
 Per tu, o Pàtria, dintre l'ona
 vaig altra perla a collir;
 del viure, ¿què se me'n dóna
 si te la puc oferir?»¹⁸.

¿No us apar, amic Justí, que són aquests versos eloqüent compendi de la vida austera i laboriosa de l'autor de *L'Atlàntida*?

Jaume Collell, Pvre.

Notes

1. cercle.
2. aleshores.
3. Collell omet «de mica en mica».
4. a
5. fresca.
6. m'haurien.
7. tocava.
8. Collell capgira amb inversions, omissions i falsos milloraments el període a partir de «i l'estel... front».
9. vegades.
10. Collell omet el paràgraf «¿i què...porte?»
11. dat.
12. dat.
13. redolen.
14. també ab elles.
15. ans.
16. omissió de «una».
17. canvi per «corona».
18. És el poema «Somiant l'Atlàntida», publicat a *Pàtria* (1888), amb els vv. 3, 4 i 5 variants: *molts pescadors per haver-la / de cop s'hi deixen anar. / Un de jove, de l'onada...*Cfr. Valeri SERRA i BOLDÚ, *Biografia de Mossèn Jacinto Verdaguer*, Barcelona, 1924, p. 87: «en remetre el poema [L'At.] als Jocs Florals de Barcelona sembla ésser que portava com a pròleg o endreça la següent poesia que després va estampar solta al llibre *Pàtria*».